

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

שו"ת בעניין הדלקת נרות שבת - חלק ג

מתארחים בשבת בבית ההורים אם ידליקו נרות

שאלה: זוג המתארח לשבת בבית ההורים ויש להם חדר מיוחד בבית ההורים האם ידליקו נרות שבת, והיכן מדליקים.

תשובה: באופן זה ישנם חילוקי דרגות בסדר העדיפות להדלקה, וכפי שיתבאר: [א]. לכתחילה כאשר מתארחים בבית אחרים יש להם להשתתף בפרוטה במקום האירוח¹, או שבעל הבית שבו מתארחים יקנה להם חלק בנרות ע"י אדם אחר שיגביה את הנרות ויאמר שזוכה חלק בהם עבור האורחים², או שאחד האורחים האחרים ייתן עבורם פרוטה שגם זה מועיל להם להיעשות שותפים בנרות³.

בהלכות חנוכה אמורים דווקא לגבי חנוכה שהיא חובה על מקום דירתו ומשום כך עומד הנידון היכן ביתו ונצרך לזה שיהיה ביתו בקביעות, אבל לגבי נר שבת שעיקר החיוב הוא מדין הסעודה כל סעודת על שולחנו של בעל הבית חשוב כסמוך על שולחנו שאינו צריך להשתתף עמו בפרוטה, ומשום כך סתם המשנה ברורה בהלכות שבת שכל שאוכל על שולחנו של בעל הבית אינו צריך להשתתף בפרוטה, ולפי זה המתארחים במקום אחר אינם צריכים אף להשתתף בפרוטה, אלא שמדברי המשנה ברורה בהלכות שבת שצ"י לדבריו בהלכות חנוכה נראה שדימה את דין סמוך האמור לגבי חנוכה לדין סמוך האמור לגבי שבת, ומשום כך המתארחים בשבת שאינם סמוכים בקביעות יש להצריכם להשתתף בפרוטה.

ועוד יש להביא בזה מדקדוק לשונו של השולחן ערוך (סימן רסג) שבסעיף ח הנוגע לבי' וגי' בעלי בתים האוכלים יחד הביא דעת הפוסקים שכל אחד מדליק ומברך לעצמו וסומכים בזה להדליק על תוספת אורה, ואילו בסעיף ז לגבי אורח כתב להשתתף בפרוטה ולא הזכיר דין זה שמברכים על תוספת אורה, ומשמע

1. כתב השולחן ערוך (סימן רסג ט"ו) שאורח שאין לו חדר מיוחד וגם אין מדליקים עליו בביתו ישתתף בפרוטה, ומקור דין זה הוא מהלכות חנוכה שאכסנאי משתתף עם בעל הבית בפרוטה, והביא המשנה ברורה (סקל"ג) את דברי המג"א (בתחילת סימן תרעו) שהביא מתשובת מהרש"ל שכל סמוך על שולחו של בעל הבית הוא בכלל בעל הבית ואינו צריך להשתתף עמו בפרוטה, ולפי זה כתב המשנה ברורה בשם תוספת שבת ועוד אחרונים שגם לגבי נר שבת אורח זה סמוך על שולחנו של בעל הבית אינו צריך להשתתף עמו בפרוטה, והוסיף ותייך לדבריו בהלכות חנוכה ושם כתב (סימן תרעו סק"ד) שסמוך על שולחנו הוא דווקא כסמוך בקביעות על שולחו של בעל הבית, אבל כל שאינו סמוך בקביעות צריך להשתתף עמו בפרוטה, ומטעם זה אותם המתארחים אצל אחר שאינם סמוכים על שולחנו בקביעות ראוי להצריך שישתתפו בפרוטה, ואולם בשולחן ערוך הרב (סימן רסג סו"ט) ובקצות השולחן (סימן עד ברה"ש סק"ד) נראה שנקטו שבכל אופן שאוכל על שולחו של בעל הבית חשוב כסמוך על שולחנו ואינו צריך להשתתף עמו בפרוטה, וכל דברי המשנה ברורה

[ב]. ואם אין באפשרותם להשתתף בפרוטה תוכל לסמוך להדליק במקום האכילה⁴ ללא ברכה לדעת השו"ע ולדעת הרמ"א יש להקל לברך].

[ג]. ואם אין אפשרות להדליק במקום האכילה, תדליק בחדר בו ישנים ובלבד שהוא מיוחד להם לבדם⁵, ושלא יהיה בו אור מתאורת החשמל [גם תאורה הבאה מחוץ לדירה]⁶.

[ד]. ואם אי אפשר לה להדליק בחדר בו ישנים, תדליק במטבח או באחד מן החדרים האחרים שבדירה שאין בהם נר או תאורת חשמל⁷.

ובכל אופן שמדליקה בעצמה כדאי שתקדים להדליק קודם הדלקת בעל הבית⁸.

סמ"ח), ואפשר הטעם בזה ע"פ מה שכתב ברב פעלים (חי"ב או"ח סימן ג) שיכול הבעל לכוון שלא לצאת בברכת אשתו ולהדליק בברכה בחדר אחר, ואם כן גם כאן כיון שפשט המנהג שמדליקות הנשים במקום האכילה אף על פי שכבר הדליקה בעלת הבית ואף שהם סועדים על שולחנה, אם כן בסתמא אין דעתם לצאת בהדלקת בעלת הבית, ושוב יכולות גם הם להדליק בברכה, ואולם מנהג זה אמור דווקא בנשים שנהגו להקפיד להדליק נרות בכל שבת, אבל לא לאנשים, ועל כן אם הבן המתארח אינו נשוי או שבא לבדו לא יסמוך על מנהג זה, ויזהר בכל אופן להשתתף עמם בפרוטה. אבל זוג נשוי בדיעבד כאשר אינם יכולים להשתתף בפרוטה יסמכו על משמעות המשנה ברורה ועל המנהג להדליק במקום האכילה.

5. בשולחן ערוך (סימן רסג ט"ז) כתב אורח שאין לו חדר מיוחד וגם אין מדליקין עליו בביתו, צריך להשתתף בפרוטה, וכתב המשנה ברורה (סק"ב) שמבואר בזה שאם יש לו חדר מיוחד צריך להדליק אף כשמדליקים עליו בביתו, וידליק בחדרו המיוחד לו, שהרי נוקטים להלכה שמדליקים משום שלום בית כמבואר לעיל, וכל זה הוא רק להאמור שאינם נחשבים סמוכים על שולחן ההורים אבל לדעת שולחן ערוך הרב שנחשבים סמוכים על שולחן ההורים אף שיש להם חדר לבד יוצאים בהדלקת בעל הבית.

6. עיין בזה במה שנתבאר לעיל שאין לברך על תוספת אורה משום שלום בית.

7. בשולחן ערוך הרב (סימן רסג ט"ז) כתב שכל חדרי הבית הם בכלל חיובו של בעל הבית, ועל כן אין לאורח להדליק בהם בברכה, ואף אם בעל הבית מצווה להם להדליק בשליחותו, כיון שהדליק בעל

בדבריו שאורח כיון שהוא טפל לבעל הבית לא אמרו בו את דין זה שמברך על תוספת אורה, ואין זה כמו בעלי בתים שאינם טפלים זה לזה וכל אחד מחוייב בפני עצמו ושייך בזה ברכה על תוספת אורה, ואולם לגבי סברא זו כל שתקדים להדליק לפני בעלת הבית אין זה תוספת אורה ויכולה להדליק בפני עצמה.

2. כמבואר במשנה ברורה (סימן רסג סק"ד) ומקורו מדברי המגן אברהם בשם הרשב"א בהלכות חנוכה (הובא במשנה ברורה סימן תרעו סק"ג)

3. כמבואר בגמרא בקידושין (דף ז ע"א) הילך מנהג והתקדשי לפלוני מקודשת, ולמדה הגמרא דין זה מעבד כנעני שאחרים יכולים לתת כסף לאדונו ובכך הוא משתחרר מעבדותו, וכמו כן אשה מקנה עצמה לבעלה תמורת אותו מנהג שנתן לה אחר, ואף שלא קיבלה את אותו מנהג מבעלה, ומזה למדו הפוסקים שמועילה הקנאה תמורת מעות שנותן אחר, ואין צורך שייתן את המעות דווקא הקונה בעצמו, וכמבואר בשולחן ערוך (ח"מ סימן קצ ט"ד) ולכן גם כאן מועילה הקנאת חלק בנרות תמורת פרוטה שנותן בשבילו אורח אחר ואין צורך שייתן דווקא הוא בעצמו.

4. כפי שנתבאר לסמוך על משמעות המשנה ברורה שנקט שאינם חשובים סמוכים על שולחן בעל הבית רק בסמוכים בקביעות, ועוד יש להביא על זה את דברי התהילה לדוד (סימן רסג סק"ז) שכתב שאף שמן הדין כל שאוכל על שולחן בעל הבית חשוב סמוך על שולחנו שאינו מברך, ועוד יש אומרים שאין מברכים כלל על תוספת אורה, ואף על פי כן המנהג לברך, והניח הדבר בצ"ע, ומשום דברים אלו פשט המנהג להדליק בברכה גם כאשר סועדים על שולחן בעל הבית, וכן כתב באשל אברהם (בוטשאטש, סימן רסג

כיצד לזכות חלק בנרות

שאלה: בכל האופנים האמורים בהם צריך להקנות חלק בנרות, כיצד יכול לזכות עבור האורחים חלק בנרות.

תשובה: ישנם שלשה אופנים לזכיית האורחים:

[א]. שהאורחים יתנו כסף, או שאחר יתן כסף עבורם לקנות בו חלק בנרות.

[ב]. בהגבהת הנרות שהאורחים יגביהו את הנרות או שאחר יגביה עבורם.

[ג]. בקניין סודר על ידי הגבהת בגד של האורחים, או שאחר יקנה להם בבגד שלו⁹.

ואחר הזוכה יהיה לכתחילה אחר שאינו מבני הבית¹⁰ כמו שכן או בן נשוי שאינו מתגורר בבית, ואם אין שכן או בן נשוי אפשר בדיעבד לסמוך לזכות ע"י אשתו¹¹, ואולם גם באופן זה אפשר למצוא עצה לכתחילה שתזכה האישה בנרות ובעלה יזכה בהם חלק עבור האורחים¹².

ונחלקו הפוסקים אם צריך לזכות לקונה את הכלים או שאפשר לקנות עבורם מדין עבד כנעני, בקצות החושן (סימן קכ"ה) כתב לבאר בדעת הט"ז שמועיל מדין עבד כנעני, אבל הב"ח (שם אות טו) והדרישה (שם סקט"ו ושנה דבריו בסמ"ע שם סק"א) חלקו, ולהלכה נקטו בזה כדעת הקצות החושן שמועיל מדין עבד כנעני.

10. בשולחן ערוך (סימן שסו ס"י) לגבי זכיית עירוב שמזכה חלק בפת לכל בני החצר הביא ב' דעות אם אפשר לזכות ע"י בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שולחנו, או ע"י אשתו שמספק לה מזונות, ומקור הדברים הוא במחלוקת הראשונים שיטת התוספות (ב"מ דף יב ע"ב) שאינו יכול לזכות ע"י בנו ובתו גדולים הסמוכים על שולחנו כיון שמציאתם לאביהם, אבל הרמב"ן הרשב"א ור"ן (שם) והריטב"א (עירובין דף עט ע"ב) חלקו בזה וכתבו שאף שמציאתם לאביהם יכולים לזכות לאחר, וכן דעת הרמב"ם (הלכות עירובין פ"א ה"כ), והרמ"א כתב לסמוך על דברי המיקל בעירוב, אבל לגבי חובת הדלקת נרות יש לחוש לדעת המחמירים ועל כן אין לזכות חלק בנרות ע"י אחד מבני הבית אלא צריך שיהיה ע"י שכן או בן נשוי שאינו מתגורר בית ואינו חשוב סמוך על שולחן אביו.

11. בדיעבד סומכים בזה על שיטת המקלים שמועילה זכייה ע"י אשתו או בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שולחנו, ובתוספות בעירובין (דף עט ע"ב ד"ה וע"י) כתבו שאם אינו מספק לאשתו מזון אלא רק כסף עבור מזון אינו חשוב מעלה לה מזונות, ואולם

הבית את נרו בברכה נפטרו כל החדרים בברכות, ושוב אין להם לברך כלל, וסיים שם דבריו שיש חולקים וכן המנהג, ובקונטרס אחרון (אות ה) האריך לבאר טעם המנהג שהמדליק מברך על קיום מצוותו בהדלקה, וכיון שמקיים מצווה מדין ערבות לפטור את חיובו של בעל הבית משום כך יכול לברך, אלא שכל דברים אלו אינם מועילים לחדרים בהם כבר יש נרות או תאורת חשמל שהרי כל חיוב ההדלקה בהם הוא רק משום שלום בית ואין מברכים על תוספת אורה משום שלום בית כאמור, ובימינו כמעט אין אפשרות קיום לעצה זו.

8. שבכך אין הדלקתה נחשבת כתוספת אורה ואין בזה את החסרון האמור לעיל שלא נאמר באורח דין הדלקה משום תוספת אורה, ובערוך השולחן (סימן רסג ס"ו) כתב שאם באו כולם להדליק בבת אחת בוודאי יוכלו כולם להדליק בברכה שהרי עדיין לא נפטרו בברכת בעל הבית, ואף שאחר כך ידלקו כמה נרות, ונמצא שאין האור בא דווקא מהנר אותו הדליקה, כיון שמנהיגו לברך על תוספת אורה שחשובה הנאה מספקת לברך עליה, א"כ כאן הועילה הדלקתה לתוספת זו, ותוכל להדליק בברכה לפני שהדליקה בעלת הבית שעדיין לא נפטרה בברכתה.

9. שכן נחלקו רב ולוי בגמרא בבבא מציעא (מז ע"ב) אם קניין סודר בכליו של מקנה או בכליו של קונה, ולהלכה נצרך לקניין סודר שיהיו כליו של קונה, כמבואר בשולחן ערוך (חור"מ סימן קצה ס"א),

תלמידי ישיבה אם ידליקו בחדרם בברכה

שאלה: בחור ישיבה אשכנזי המעוניין להדליק נרות בחדרו האם יכול להדליק בברכה.
תשובה: יכול להדליק בחדרו בברכה רק אם אוכל שם או אם החדר שבו מדליק חשוך¹³.

לדון ממה שכתב השולחן ערוך בהמשך דבריו (שם ס"ז) "אורח שאין לו חדר מיוחד וגם אין מדליקין עליו בביתו, צריך להשתתף בפרוטה", ובמשנה ברורה (סקל"ג) הביא דברי המג"א בהלכות חנוכה בשם תשובת רש"ל דגם הבחורים צריכין להשתתף, והסיק שם דאפשר דהיינו דוקא כשאוכל בפני עצמו אבל אם סמוך על שלחן בעה"ב הרי הוא בכלל בני ביתו, וא"כ יש לדון שבחורי הישיבות כיון שדרים בקביעות בפנימיית הישיבה וסועדים מאוכל הישיבה יש לראותם כסמוכים על שולחן הישיבה, וגם אין להם חדר המיוחד לכל אחד מהם, ולפי"ז אין להם חובת הדלקה כלל, אלא הנהלת הישיבה היא המדליקה נרות בחדר האוכל ובזה מועיל לפטור את כל תלמידי הישיבה, ואולם יש מן הפוסקים שכתבו שתלמידי ישיבה אינם נחשבים כלל כסמוכים על שולחן הישיבה היות וראש הישיבה אינו מתגורר בישיבה ומה שמספק להם צרכיהם אינו מחשיבים סמוכים על שולחן, והרי זה כדיון ב' או ג' בעלי בתים שכתב השולחן ערוך בהמשך דבריו (שם ס"ח) "ב' או ג' בעלי בתים אוכלים במקום א', י"א שכל אחד מברך על מנורה שלו, ויש מגמגם בדבר, ונכון ליהזר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד", וברמ"א כתב שמנהיגו כדעה הראשונה שכל אחד מדליק ומברך על מנורה שלו, ואולם כל זה אמור במקום האכילה אבל במקום הלגינה כיון שכהיום יש אור בפרוודור הפנימייה ואין מברכים על תוספת אורה משום שלום בית (גיליון מס' 19), וכן יש להסתפק בעיקר חיובם, ובעיקר דין הברכה על שלום בית נחלקו הפוסקים אף שנוקטים הלכה שמברך מ"מ בחדרי הפנימייה אין לברך, אלא אם כן סועד שם את סועדות שבוה מברכים אף על תוספת אורה ויש לדונו כדיון ב' או ג' בעלי בתים וידליק בברכה.

כתבו הבית יוסף (סימן שסו ס"י) ובביאור הגר"א שם שלמסקנת התוספות שם אין הכרח לזה וממילא אף באופן שמספק לה כסף ולא מזון נחשב שמעלה לה מזון, וכן כתב המשנה ברורה (סימן שע סקמ"ד) לגבי בנים הסמוכים על שולחן אביהם, וכתב החזון איש (א"ח צט סק"ב) שמקור דבריו הוא ממסקנת התוספות לגבי אשה וכדברי הב"י והגר"א, ואולם בדיעבד יש לצרף את שיטת המקילים לזכות ע"י סמוך על שולחן בצירוף דברי התוספות לחלק בין מספק לה מזון או כסף וכיון שכיום אין הבעל מספק לאשתו מזון אלא כסף נוכל לסמוך בדיעבד לזכות חלק בנרות ע"י אשתו.

12. בגמרא ב"ב (דף נא ע"ב) מבואר שהבעל יכול להקנות מתנה לאשתו, וכן נפסק בשולחן ערוך (אהע"ז סימן פה ס"ז), וכיון שהאישה יכולה לקנות הנרות, שוב יוכל הבעל לזכות ממנה לאחר, שהרי כל הטעם שאין האישה יכולה לזכות לאחר הוא משום שידה כיד בעלה ואין זכייתה מוציאה מרשות בעלה, אבל הבעל אין ידו כידה, ויכול לזכות ממנה לאחר, ואע"פ שהביא הגרעק"א (בהגהת שולחן ערוך אבהע"ז שם) שיטת רבינו אלחנן שאין הבעל יכול לתת מתנה לאשתו רק אם יזכה לה ע"י אחר, הורו הפוסקים שאפשר לסמוך בזה להקל כשיטת הר"י שהביא שם הגרעק"א, ותוכל האישה לקנות את הנרות, והבעל יזכה לאורחם.

13. בשולחן ערוך (שם ס"ז) כתב "בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו", ובמשנה ברורה (סק"ט) כתב "אפילו החדר מיוחד רק ללון שם ואוכלים בבית אחר", ולפי זה לכאורה גם תלמידי הישיבות שאוכלים בחדר האוכל צריכים להדליק בחדרם בברכה, ואולם יש

ברכת ישר כח להרב רונן
ליקר שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון

לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במיל ניתן
ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישר כח להרב אריה
שינפלד שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון